

נוביני קרקובסקיה **Nowiny Krakowskie**

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
 Związek Krakowian w Izraelu
 Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס : לילי הבר
 ת.ד. 17209 תל אביב 6117102

cracowassociation@gmail.com

טלפון : 054-4436366, פקס : 09-9579540

<http://cracowassociation.blogspot.co.il/>
www.facebook.com/groups/cracowassociation

גליון 98, מרץ 2015, אדר תשע"ה

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

אחרי הפולקס בקרקוב

אי פעם פולין מולדתנו היתה
 ארץ שקטה יפופיה ועשירה.
 היום כשבדם יהודי חזק נרטבה
 צריך ללכת הלאה לבקתה חדשה.

פה גדלנו, למדנו את השפה,
 פה מולדתנו, פה יסורינו,
 פה אדמתכם, לנו פה קברים.
 הלוואי שתעניש אתכם יד אלוהים.

אנו בעד פולין שלכם לחמנו,
 אנו את דמנו לה תרמנו,
 אנו גם עליה חלמנו,
 אבל לא כמותכם.

אתם דמוקרטיה רק בכותרים.
 לכם סיסמה "פולין לפולנים".
 לכם דמוקרטיה היא תפיסה זרה,
 וקרקוב היא הדוגמא האחרונה.

מעט מדי דם יהודי נשפך בעולם
 ועדיין הוא נשפך, שישפך עד בלי די.
 לחסלם, להורגם, לטובת האנושות.
 דרך מילים אלה מדברת גאוותכם.

**הלינה ליאור שמעה את השייר
 בהיותה במחנה העקורים בגרמניה
 והוא נחרת בזכרונה**

לחם

הייתי רוצה בלחם
 לחם כזה גדול ולבן
 רק לעצמי, שלם -
 עדיין טרי, לוהט,
 ספוג ריח כמון
 עם קליפה חורקת
 שחומה, מפצצת -
 לחם

ולנעוץ את השיניים,
 ולהתענג בהתלהבות
 שעה ארוכה על הטעם
 להרגיש בעונג בחיך,
 לחוש כיצד הוא מרפא, מלטף
 את הקיבה המשתוקקת
 ברעבה הנצחית...
 לחם

האחיות הניה ואילה כרמל

תלמוד תורה ב-בייץ' (Biecz)

הקרן לשימור מורשת יהודי פולין
 מבקשת לתבוע את השבת הבניין אך
 זקוקה, לצורך כך, למסמכים שיוכיחו
 את הבעלות של הקהילה על הבניין,
 שכן השלטונות טוענים כי הבניין לא
 שימש אף פעם את הקהילה היהודית.

החוקרים בפולין בודקים את
 הארכיונים של קרקוב ולבוב, כולל עיון
 בעתונים מאותה תקופה, ומעיינים
 בעדויות שנמסרו ל"יד ושם" ו-YIVO,
 אך המידע שנמצא הוא כללי מדי, ואינו
 משכנע, מבחינה משפטית, את הוועדה
 הדנה בנושא.

הקרן פונה אל יוצאי המקום
 וצאצאיהם ומבקשת להעזר בהם לצורך
 הוכחת הבעלות על הבניין. אולי יש למי
 מכם מסמכים, כולל

מסמכי לידה או
 נישואין, תעודות
 בית ספר, עדויות של
 המשפחה, תצלומים
 עם כיתוב תלמוד
 תורה, או כל סוג
 מסמך רשמי אחר,
 שבו נכתב במפורש
 "תלמוד תורה" (ולא
 רק בית כנסת).

מי שיש בידו
 מסמכים כאלה או
 מידע היכן אפשר
 למצואם מתבקש
 לפנות למערכת.

לפני מלחמת העולם השנייה היו
 בבעלות הקהילות היהודיות בפולין
 מבנים רבים מאד. חלקם נהרסו וחלקם
 השתמרו. על פי הסכם עם ממשלת
 פולין משנת 1997, יכולות הקהילות
 היהודיות הקיימות היום בפולין, לתבוע
 את השבת המבנים הללו לבעלות
 הקהילות, וכך פועלת גם הקרן לשימור
 מורשת יהודי פולין (FODZ).

בעיירה בייץ' שבדרום פולין, לא
 הרחק מגליציה, עיירה שמכונה לעיתים
 גם "קרקוב הקטנה" או "הפנינה של
 הקרפטים", גרו לפני השואה כ-800
 יהודים וניהלו חיי קהילה פעילים מאד.
 בשנת 1924 נבנה, על ידי הקהילה
 היהודית המקומית, בניין ששימש
 "תלמוד תורה", והבניין קיים עד היום.

תלמידי תלמוד תורה ב-בייץ'

כיצד הברחנו את אוסקר שינדלר

קבוצת ממלטי אוסקר שינדלר

אירוע זה התרחש לפני קרוב ל-70 שנים, באירופה, בשלהי המלחמה. עם התקדמות הצבא האדום לפולין, הורו הגרמנים על פינוי מחנה הריכוז פלשוב ושילוח כ-20,000 יושביו אל מחנות ההשמדה. הגרמני אוסקר שינדלר, אשר ניהל בזמן המלחמה מפעל שבו עבדו יהודים, אסירי מחנה הריכוז פלשוב שליד קרקוב, ביקש להציל את עובדיו. הוא הצליח לשכנע את הגרמנים להעביר את מפעל הנשק שהיה בפלשוב לעורף, אל חבל הסודטים ולהקימו שם מחדש עם עובדיו. קבוצה של 900 אסירים ו-300 אסירות יהודים ממחנה הריכוז פלשוב, הועברו בחודש אוקטובר 1944, ביוזמתו של שינדלר, למפעל בעיר ברינליץ (בצ'כית – Brnėnec), הסמוכה לגבול צ'כיה-גרמניה, שם היו תחת חסותו של שינדלר.

תנאי העבודה בברינליץ היו טובים בהשוואה למה שהיה בפלשוב, למרות נוכחותם של אנשי האס.אס. עובדי המוסד הצליחו להקשיב בלילות לחדשות ברדיו שבמכוניתו של שינדלר, ולמדו משידורי ה-בי.בי.סי על ההתקדמות של כוחות בעלות הברית והצבא הסובייטי. בבוקר ה-8 מאי 1945 אסף שינדלר את העובדים כולם באולם הגדול במפעל על מנת שיאזינו לנאומו של וינסטון צ'רצ'יל שהודיע על כניעת גרמניה וסיום המלחמה.

במהלך הנאום פנה ד"ר חיים הילפשטיין אל רישרד רכן, ושאל אותו האם יהיה מוכן להסיע את אוסקר שינדלר ורעייתו אל האיזור שבשליטת האמריקאים, על מנת להצילו מידי הצבא הסובייטי, הפרטיזנים הצ'כיים ואולי גם הגרמנים. ד"ר הילפשטיין היה המכובד ביותר שבין האסירים במקום, ולפני המלחמה היה יו"ר הגימנסיה העברית בקרקוב, שאחדים מהאסירים היו תלמידיו. רישרד רכן, שעבד במוסד, זימן מיד כמה חברים, והציע להם להשתתף בפעולה. כולם היו משוכנעים שעליהם לעזור לשינדלר במצב מסובך זה.

המשימה הוטלה על קבוצה של שבעה אנשים: רישרד רכן (Rechen), חברתו אסתר פינקוס, פולדק דגן (Degen) אדק האוברגר (Heuberger), זאב שניץ (Schanz), וילק פלדשטיין (Grünhaut) ודולק גרונהאוס.

הקבוצה החלה לארגן את האמצעים הנדרשים: מכונית,

חנתה גם הדוויזיה של הגנרל האוקריני אנדרי ולאסוב, שבשנת 1941 ערק עם יחידתו והצטרף לצבא הגרמני. הוא ידע היטב מה מצפה לו ולחייליו בשבי הרוסי.

חברי הקבוצה שקלו את האפשרויות, להשאר במקום, לחזור לאחור או להמשיך בדרך. המעבר דרך היער היה מסוכן מאד, ולאחר דיון קצר בנושא הוחלט שממשיכים, יחד עם משפחת שינדלר, דרך היער. הלכנו בשקט, זה בעקבות זה. סביב רעש של ירי ופיצוצים.

לאחר כמה שעות של הליכה במעבה היער הבחינו בחייל חמוש השומר על הדרך. תחילה סברו שזהו חייל רוסי, אך משהתקרבו אליו התברר שזהו חייל במדים אמריקאים, והאחרון הפנה את הקבוצה למחנה בו שהו שבויים גרמנים. לכך סרבה הקבוצה.

תוך כדי הדיונים עם החייל, הגיע למקום גייפ צבאי, ובו קצין. האחרון פנה אל הקבוצה, בגרמנית, וביקש לברר מי הם. התשובה, באנגלית, היתה: אנו יהודים ממחנה ריכוז ואנו רוצים להגיע לאיזור הכיבוש המוחזק על ידי האמריקאים.

הקצין התרגש עד כדי דמעות ואמר: "שמי סגן קורט קליין מהחטיבה החמישית. עברנו את כל גרמניה, אך אתם הם היהודים הראשונים שאני פוגש". קורט קליין הוסיף שהוא נוסע למפקדת הדוויזיה כדי להסדיר עבור הקבוצה אישור שהייה בכפר הצ'כי.

(המשך בעמוד הבא)

משאית, מיכלי דלק, מזון, וכן לקחו בגדי אסירים עבור שינדלר, אשתו והידידה, כדי שיראו כאסירים. לפני עזיבתם קיבל שינדלר מכתב, בעברית ובאנגלית, מד"ר הילפשטיין ועוד אסירים חשובים, בו תוארו פעולות משפחת שינדלר עבור האסירים בזמן המלחמה.

בשעת ערב יצאה הקבוצה לדרך. בשלב מסוים מצאו את עצמם באמצע שיירה של חיילים גרמנים - לא פחות ולא יותר רק גדוד של חיילי האס-אס! למזלם, כבר היה חושך, ואחרי כמה זמן שינו חיילי האס.אס. את הכיוון. אחרי עוד כמה קילומטרים המשאית שבה נסעה הקבוצה איבדה בלמים, ורק בעזרת יתד עץ הצליחו למנוע ממנה מלהתגלגל לתעלה.

הקבוצה הגיעה לעיר הבליצקובה-ברוד, שבינתיים כבר נתפסה על ידי חיילים סובייטים שהשתוללו ברחובות. פרטיזנים צ'כים שפגשו את הקבוצה יעצו לה לבלות את הלילה בבית הכלא שהתרוקן מאסירים. בבוקר שלמחרת התברר שהמכוניות של הקבוצה "נלקחו" על ידי אחרים, והיה צריך לחפש אמצעי תחבורה אחר.

הקבוצה פנתה אל תחנת הרכבת ושם עלו על רכבת אשר נסעה מערבה, לכיוון הגבול הגרמני. הנסיעה לא ארכה זמן רב. לאחר כחמש שעות עצרה משהתברר כי המקום קרוב מאד ליער שבו חונות שתי חטיבות של חיילי אס.אס המחכים לבואם של האמריקאים, בתקווה להלקח בשבי כדי לא ליפול לידי הרוסים. ביער

כיצד הברחנו את אוסקר שינדלר (המשך מעמוד קודם)

בחייו, לחפש את משפחתו ולהתחיל להתרגל לחיים נורמליים אחרי שנים של שבי.

סוף דבר:

♦ אוסקר שינדלר ואשתו אמיליה עברו למינכן, ומשם הגרו לארגנטינה והקימו חווה בה עבדו כ-10 שנים. ב-1957, לאחר פשיטת רגל, חזר שינדלר לגרמניה. ב-1974 מת שינדלר בפרנקפורט, ועל פי בקשתו נקבר בבית הקברות הקתולי שעל הר ציון בירושלים. אוסקר שינדלר ורעייתו אמילי זכו, בשנת 1993, באות "חסיד אומות העולם" על הצלת היהודים בזמן המלחמה.

♦ רישרד רכן ואסתר פינקוס נסעו לשווייצריה, שם היו לרישק קרובי משפחה. לאחר זמן מה ניסו להגיע לפלשתינה, אך ספינתם נעצרה על ידי הבריטים והם נלקחו למחנה מעצר בקפריסין. נישאו והגיעו לישראל ב-1948.

♦ זאב שנץ נסע בסוף 1945 לפריז והצטרף עם אמו ואחותו, וב-1949 היגר לארצות הברית.

♦ אדי הויברגר ופולדק דגן נשארו כמה חודשים בקונסטנץ, משם עברו לעיר אחרת בגרמניה, ולבסוף הגרו לארגנטינה.

♦ וילק הילפשטיין נשאר, אף הוא, מספר חודשים בקונסטנץ ובסופו של דבר הצליח להגיע לישראל.

♦ דולק גרונהאוס (שינה את שמו ב-1954 לזן גרנות) נשאר בקונסטנץ עד 1947, אז נסע לפולין כדי להפגש עם אמו. ב-1948 הגיע לישראל והתגייס לצה"ל.

על פי מאמר של דן גרנות (דולק גרונהאוס)

צריפים רבים ואנשים מכל הארצות שנכבשו על ידי הגרמנים. כל קבוצה שהצטרפה קיבלה צריף להתארגנות, ואחר כך פנו למפקדה האמריקאית כדי לקבל מסמכי מעבר להמשך הדרך לאזור שבשליטת הצרפתים.

כאן התברר כי מפקד המחנה הוא קולונל כהן. היה זה ביום שישי, וחברי הקבוצה החלו לארגן ערב שבת ורכן ושנץ הזמינו את קולונל כהן להשתתף. ורישק הצליח להשיג היכן שהוא אקורדיון. האווירה היתה חגיגית, ומלווה בשירים יהודיים. הקצין עודכן בקורותיה של הקבוצה ונתבקש לאפשר לה להמשיך בדרך דרומה, לכיוון הגבול השווייצרי, ולסייע להם להשיג משאית לנסיעה, שבה ינהג רכן. קולונל כהן הקשיב לבקשות והבטיח לעזור. למחרת הגיע אוטובוס עם דלק ומזון, ורכן קיבל גם מכתב ליחידות הצבא האמריקאיות בבקשה לסייע לקבוצה בעת הצורך. להפתעתם שמו לב שכהן נוסע אחריהם. אחרי כ-30 קילומטר אותה הקולונל לעצור. בתשובה לשאלה מדוע הוא נסע אחרי האוטובוס, השיב: "נותרו כל כך מעט יהודים חיים ורציתי להיות בטוח שרכן הוא נהג שעליו אני יכול לסמוך".

לאחר שנפרדו, המשיכו דרומה עד שהגיעו לגבול האיזור האמריקאי, משם עד לאיזור הצרפתי, ודרך הדנובה עד לקונסטנץ שעל אגם קונסטנץ, שם פתחו השלטונות הצרפתיים משרד מיוחד לפליטי מלחמה, בו קיבלו הפליטים מקום ללון ומזון. עם הגעת הקבוצה בשלום לקונסטנץ מולאה המשימה של הבאת משפחת שינדלר ל"חוף מבטחים", וכל אחד מהם יכול היה להתחיל

כעבור זמן לא רב נשמעה ברמקול הכרזתו של רב הדוויזיה, המודיע לחיילים היהודים כי נמצאים כאן יהודים ממחנה ריכוז והוא מבקש מהחיילים להביא להם בגדים ומזון. הקבוצה ביקשה את עזרתו של הרב על מנת לעבור למערב, וזה הבטיח לסייע. לסגן קליין לא נאמר ששינדלר הוא גרמני (לאחר שנים פגש רישרד רכן את קליין וסיפר לו על שינדלר. קליין אמר לו כי היה לו פקודה לאסור כל גרמני, ולו היה יודע את האמת היה אוסר את שינדלר).

הקבוצה נשארה עוד מספר ימים בכפר הציפי, עד שהרב הצליח להשיג מכונית ונהג של הצלב האדום, שהובילם עד ל-פאסאו על הדנובה, שם היה מחנה לאנשים ללא לאוס. הקבוצה ביקשה להמשיך למערב, אך משנשאלו על ידי הקצין המטפל מהו הלאום שלהם, ענו כי הם יהודים. הקצין לא היה מוכן לקבל את התשובה, כי לדבריו "יהודי" אינו לאום, ולכן נאמר לו שהם יהודים מפלשתינה. על כך השיב הקצין כי פלשתינה קרובה לאיטליה, ולכן ינתנו להם ניירות מעבר לאיטליה.

ברגע האחרון פגשה הקבוצה קצינה של הצלב האדום הצרפתי, שתפקידה היה להחזיר לצרפת מי שהיו אסירים צרפתיים. רכן פנה אליה בצרפתית רהוטה ואמר לה שחברי הקבוצה הם בעצם צרפתים, שהגרמנים גירשו לעבודות כפיה. הקצינה איפשרה לקבוצה להכנס לאוטובוס, שהסיעם מפאסאו, דרך רגנסבורג, עד ל-וירצבורג.

ב-וירצבורג התקבלה הקבוצה למחנה פליטים, שעדיין נשא את השם "הצריפים של אדולף היטלר". היו בו

עיר הצדק ולוחות זכרון

בחנויות לממכר ספרים משומשים מצאתי, ורכשתי, את הספרים:

"לקורות היהודים בפולין וביחוד בקראקא, משנת 1096 עד שנת 1587" מאת פ.ה. ועטשטיין (יצא לראשונה ב"המגיד" שנות 1895-1897), קראקא, תרע"ח בדפוסו של ר' משה לענקאוויטש נ"י. בעמוד הראשון של העותק שרכשתי כתוב כי "נדפס מחדש בישראל, שנת תשכ"ח.

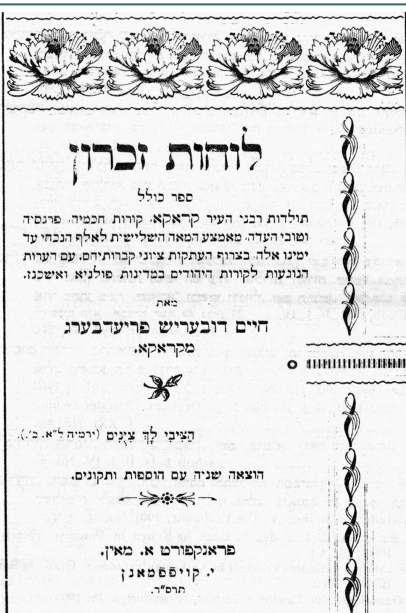
"עיר הצדק" מאת יחיאל מתתיהו צונץ, נדפס בלמברג 1874, בסיוע א. פאוסט מקרקוב. הספר עוסק ב-"תולדות רבני עיר קראקא וראשי ישיבותיה משנת ה"א ר"ס עד שנת ה"א תרט"ז (1500-1857), תולדות חייהם וקורות ספריהם, גם מעט מקורות עדת ישראל אשר בתוכה על פי

סופרים וספרים כתבי יד ונדפסים, וציונים לנפשות גאוויה ונדיביה". הספר נדפס מחדש בישראל בשנת תש"ל על ידי הוצאה לאור "ציון".

"לוחות זכרון" מאת חיים דובעריש פריעדבערג מקראקא, אשר נדפס בפראנקפורט אל מאין בדפוס י. קויפפמאן בשנת תרס"ד (1904); נדפס מחדש בישראל בשנת תשכ"ט.

הספר כולל תולדות רבני העיר קראקא, קורות חכמיה, פרנסיה וטובי העדה מאמצע המאה השלישית לאלף הנכחי עד ימינו אלה, בצרוף העתקות ציוני קברותיהם, עם הערות הנוגעות לקורות היהודים במדינות פולניה ואשכנז.

לילי הבר

**מאיר בוסאק ז"ל, נולד בקרקוב ב-1912
נפטר בישראל ב-1992**

קרקוב ביצירותיו של ש"י עגנון על פי מאמרו של מאיר בוסאק

**מדוע בחר עגנון ב"הכנסת כלה"
דוקא בתרגומו כמגלה האוצר?**

... בכיכר המרכזית של העיר קרקוב עומד בית ארמון גדול. שם הבית קשישטופורי. לפי האגדה טמונים במרתפיו אוצרות זהב. פעם היה הבית הזה שייך למכשף, אלכימאי, ועל אוצרותיו שמר שד. יום אחד רצתה טבחיתו של המכשף לשחוט תרגוול לסעודה. נמלט התרגוול מידיה וברח למרתפי הבית. רצה הטבחית אחריו ותעתה במנהרות. ואז הופיע לפניו תרגוול מקרין, הודה לה שלא שחטה אותו, נתן לה חופן זהב והראה לה את דרך היציאה מהמבוך. כאן מסתיים הדמיון בין אגדת ארמון קשישטופורי שיש לה גם המשך, לאגדתו של עגנון. יתכן, שהפתרון הפלאי לעלילת סיפורו של עגנון בא מהאגדה החסידית, שנזכרה לעיל ואולי קיימת גם זיקה בינו לבין האגדה הקרקובית וביחוד, כשנביא בחשבון שהיא אינה אגדה קרקובית יחידה, אשר שובצה ביצירת עגנון.

ב"דמי ימיה"

"בדמי ימיה" מספר עקביה מזל, שמוצאו ממשפחת מומרים, על אב-סבו, שהיה יהודי עשיר מאד. "הוא תמך בימינו תלמידי חכמים ויבן בתי מדרש לתורה. ובספרים, אשר נדפסו בימים ההם יתנוסס שמו לתהלה, כי נתן כסף וזהב לכבוד התורה ולומדיה", אבל כשנגזר "לנשל את היהודים מאחוזותיהם... וימר את דתו... ויבוא אל ביתו וימצא את אשתו מתפללת תפילת שחרית, ויאמר לה הנה המירותי את דתי, מהרי קחי את הילדים ולכו אל הכומר. ותתפלל האישה תפילת "עלינו" ותאמר, שלא עשנו כגויי הארצות ותירק שלוש פעמים, ותישק לסידור ותקם היא וכל בניה וימירו את דתם."

מנין בא הסיפור הזה אל עגנון?

בקרקוב, עיר הולדתו, היתה משפחה עשירה ומכובדת מאד, שהוציאה מתוכה את סגן ראש העיר, מדינאים, פרופסורים ואנשי כלכלה מדינית - משפחת שארסקי. ידוע היה, שמוצאה ממומרים, שבהיותם יהודים נקראו בשם פיינטוך. בקרב יהודי קרקוב סופר:

יום אחד בבואו לביתו, סיפר מאיר פיינטוך, אבי המשפחה, שיש לו

הזדמנות לקנות בית גדול במרכז העיר, לשם אפשר יהיה להעביר גם את חנותם, אך התנאי הוא - המשפחה חייבת להתנצר. אותה שעה עמדה אשתו של מאיר פיינטוך בתפילת שמונה עשרה של מנחה. כיאה לנשים חרדיות, לא רצתה המתפללת להוציא מלה מפיה, אך בתנועות ידיה נתנה סימנים, שיש לה משהו להגיד. לאחר שגמרה את תפילת שמונה עשרה, אמרה תפילת עלינו - שלא עשנו כגויי הארצות, ירקה שלוש פעמים והודיעה: רציתי לומר, שגם אני בעד התנצרות...

אבל הסיפור הזה בדוי. כפי שמוכח מהחומר, אותו מצא כותב השורות האלה בארכיון הקהילה היהודית בקרקוב. כוסו הוצאות הקהילה באותם הימים ממס הבשר, ששילמו היהודים בשעת מסירת עוף לשחיטה או בקניית בשר בקר. את המס הזה היתה הקהילה מחכירה. גם היהודים, שלא אכלו בשר כשר, חייבים היו לשלם מס לקהילה. איתם היה החוכר עורך הסכם על תשלום מסויים. משפחת פיינטוך התנצרה ביום 1.3.1846. בשנה זו הם לא שילמו לחוכר את מס הקהילה. החוכר הגיש תלונה לעיריה. בארכיון הקהילה נמצא מסמך פסק-דין העיריה, הקובע שעל משפחת פיינטוך לשלם את המס בעד שני החדשים הראשונים של שנת 1846.

אין להניח, שאישה, אשר במטבתה הבשר הוא טרף, תתפלל מנחה בסתם יום של חול. כנראה - את הסיפור בדו חוגי המשכילים, שרצו ללעוג לשומרי המצוות, המוכנים כביכול למכור את דתם תמורת טובת הנאה חומרית. הסיפור נפוץ בתקופה מאוחרת, כשהציבור היהודי בקרקוב לא היה כבר מודע לכך, שמשפחת פיינטוך לא היתה דתית כבר זמן רב לפני התנצרותה. עגנון שמע את הסיפור ובגלל הפיקנטיות שבו לא רצה לוותר ושיבצו ב"בדמי ימיה", אף שהסיפור עצמו אינו מוסיף כהוא-זה ליצירה.

והנה סיפור אחר שמקורו בעיר קרקוב

הרבנים הגדולים של העיר טמונים בבית הקברות הישן, סמוך לכניסה. מדוע קברו של הרב ר' יום-טוב ליפמן ה"ר, מחבר "תוספות יום-טוב"

מקומו מרוחק מהכניסה?

מספרים: בימיו של ר' יום-טוב חי בעיר איש עשיר מאד, שהיה ידוע כקמצן גדול. בשל קמצנותו היה הוא שנוא מאד על יהודי המקום, שטענו: רבנו, החי על משכורתו הדלה, מפזר הכל על עניי העיר ואילו הוא, העשיר, קמצן...

והנה נפטר העשיר. קברוהו סמוך לחומת בית הקברות, אך מאז חדל ר' יום-טוב לחלק את הסכומים הגדולים לעניים. כששאלוהו על כך, סיפר - כל הכספים שחילקתי היו של פלוני העשיר, שאסר עלי לספר מנין הם באים; עכשיו אני מבקש - בבוא יומי, קברו אותי לידו...

סיפור זה זכה לנוסחאות שונות. ב"ספר המעשיות" של מרדכי בן יחזקאל (כרך א, ע' 315) מסופר על גביר גדול, שחי בקרקוב (קראקא) וקראוהו ישראל גוי "כשם שהיו ידיו פתוחות לקבל רווחים מכל צד, כך היו קפוצות, כשהגיעה שעתן להוציא אף הוצאות קטנות..." כשמת הוחלט בהסכמת רב העיר לקברו סמוך לגדר. לימים התברר, שהאיש הזה פירנס בעילום-שם עניים רבים בעיר, ובמותו - נשבר מטה לחמם. ואז יצא הרב וכל בני העיר אל קברו ושם מצאו קרש עץ ועליו רשום: "פה נטמן ישראל גוי". הם בקשו מחילה מהנפטר, הקימו מצבת אבן ועליה חקקו: "פה נטמן ישראל גוי קדוש."

נוסח דומה למסופר בין יהודי קרקוב מצוי בסיפורו של עגנון "מעשה הקשחן והנדבן" (בספר "לפנים מן החומה" ע' 250):

קרקוב ביצירותיו של ש"י עגנון (המשך)

שמאל יוסף עגנון ז"ל, נולד בבוצ'אץ בשנת 1887 נפטר בישראל ב-1970

כל מי שנזדמן לו להיות בקראקא ונשתטח על קברי הצדיקים שבקראקא הוא תמיה, שהגאון בעל "מגיני שלמה", שהיה רב אב בית דין בקראקא, אינו קבור במעלה הקברים שבבית החיים שבקראקא, בין רבני קראקא וגאוניה, אלא היכן הוא קבור, למטה, אצל הגדר, בין קברי בני אדם, שאינם מניחים אחריהם אלא את עצמותיהם... "וכאן מספר עגנון מעשה בעשיר גדול, שחי בעיר קראקא "אלא שהיתה ידו קמוצה לכל דבר שבצדקה ומימיו לא נתן פרוטה לעני... כיון שמת, שאלו את הגאון "מגיני שלמה" כיצד לנהוג באותו קשחן..." אמר הגאון - קברוהו אצל הגדר..." בשכנותו של אותו קשחן דר אדם אחד, שהיתה ידו פתוחה לכל דבר שבצדקה וכל העניים שבקראקא מתפרנסים היו מידו. אירע שבאותו השבוע שמת הקמצן, פסק אותו הנדבן מלתת צדקה לעניים" ואז התברר, שכל מה שהנדבן פיזר לעניים, היה מכספו של מי שנחשב לקמצן. "הגיעו הדברים אצל בעל "מגיני שלמה". קרא לאנשי החבורה הקדושה ואמר להם - אחרי פטירתו קברונו אצל אותו צדיק, שביזה עצמו על מצוות מתן בסתר."

כאיש קרקוב, שחקר את תולדות יהודי עירו ובמטרה זו גם הסתובב בבתי הקברות העתיקים שבה, ברצוני לתקן עיוות, שעגנון נכשל בו. לא בר' יהושע בן יוסף בעל "מגיני שלמה" מדובר באגדה, אלא בהרב ר' יוסף-טוב ליפמן הלר בעל "תוספות יוסף-טוב" והראיה - ליד קברו של בעל "מגיני שלמה" טמונים דוקא רבנים, גאוניים - מצד אחד - הרב של קרקוב ר' יצחק הלוי (נפטר תקנ"ט) בן ר' מרדכי וחתן ר' אריה ליב, הרב מאמשטרדם ומהצד השני - הרב של קרקוב ר' אריה ליב הגבוה (נפטר תל"א) ולידם הרב של קרקוב הרב ר' השל. לעומת

זאת - הרב ר' יוסף-טוב ליפמן הלר, בעל "תוספות יוסף-טוב" אינו קבור עם רבני העיר אלא סמוך לקבריהם של בני משפחת קלהורה - אמנם משפחה מכובדת מאד של רופאים, רוקחים, שאחד מהם אף נשרף על קידוש השם, אך לא רבנים.

והנה עוד סיפור - וגם הוא קשור בקרקוב. ב"והיה העקוב למישור" מסופר על יהודי עני, שנדד בין עיירות גליציה והגיע יום אחד לעיר סטרי. שם קיבל מאת גבאי הצדקה פתק לסעוד בשבת אצל הרב ר' ענזיל. העני לא הכיר את הרב. ערב שבת נזדמנו שניהם לבית המרחץ. בשיחה ביניהם סיפר העני, שקיבל פתק לאכול "אצל איזה ענזיל שמנזיל. ודרך גנאי אמר כך. אמר לו ר' ענזיל: כל שמקדים ואוכל כל צרכו קודם שייכנס אצל אותו ענזיל, מובטח אני בו, שאינו יוצא משם רעב. שמע אותו העני, הלך ונזדרז והזמין לעצמו סעודה הגונה בממונו וקודם שנגמרה תפילת שחרית של שבת הלך ומלא את כרסו עד כדי גרונו". רק אחר כך הלך לביתו של ר' ענזיל - אותו לא יכול להכיר, כי בבגדי השבת ולא עירוס כבמרחץ היה הרב. ישב העני לשולחן, וכשהוגשו המאכלים המשובחים, הביט, הביט האורח בצלחת, אך לא יכול לטעום מהם דבר...

אותו סיפור שמעתי מפי סבי, ר' זכריה ז"ל, שהיה מדורי דורות בן קרקוב. וכך סיפר סבי: "הייתי כבר אב למשפחה. בליל שבת אחד בא "אורח" לבית המדרש שלנו. בשעת התפילה הוא ניגש אלי ואמר "אברך, יש לי בקשה אליך. הגבאי אמר לי שעלי ללכת לסעודת ליל שבת עם ר' ליפא בוסאק. יכול אתה לומר לי מה טיבו של אותו יהודי? האמת - השם עצמו מוזר - ליפא... קליפא... אני חושש, שאין לצפות לגדולות משולחנו. הצבעתי על אבא, המשך סבי, ואמרתי: יש לך חוש מצוין, אבל מזל אין לך. נפלת לבור ריק, שאין בו מים. ידוע בעיר, שאצל היהודי הזה אוכלים בסעודת ליל שבת רק מנה אחת - קצת דגים בציר. אני מיעץ לך - אם אינך רוצה לצאת רעב מהסעודה, כשתקבל את הדגים, תבקש עוד ועוד ציר, ולתוכו תשים עוד ועוד חלה - ואז לכל הפחות תהיה שבע. הלך האיש עם אבא לסעודת ליל שבת ומלא בטנו בחלה. כמעט שרוקן את השולחן ממנה. והנה מגישים מרק-עוף עם סולת. האורח אכל עוד, אך כנראה הציקה לו בטנו. הוא נאנח, אכל, מחה את הזיעה מעל פניו ולא

יכול עוד... לא יכול... והנה מגישים בשר אווז מטוגן, ריחני, ממולא שום. האיש מביט על צלחתו, נושם ונושף ולאכול אינו יכול... ואבא מזרזו: אכול ר' יהודי, אכול, אל תבייש את השולחן, אל תבייש את בעלת הבית, ואולי אתה מעיר, שבה לא אוכלים אווזים? מגישים תרגימא של תפוחי עץ ושזיפים והאורח אינו יכול לקחת דבר לפיו...

את הסיפור הזה שמעתי גם ממתפללי בית המדרש "מגלה עמוקות" בו התפלל גם אבא, גם סבא, גם אבי-סבא וגם חותנו וכל המספרים קשרו את המקרה הנ"ל בשם סבי. האנשים האלה לא קראו את סיפורי עגנון. אולי מישהו מאנשי קרקוב העביר את הסיפור הזה, בדומה לסיפורים הקודמים, לעגנון, והסופר קשר אותו באדם ידוע במחזותיו, שהיה גם רב בפשישל ובסטרי וגם איש עשיר.

מי האיש, שהעביר לעגנון את הסיפורים מהווי יהודי קרקוב? ידוע, שבשנת 1907 ישב עגנון זמן מסויים בעיר לבוב ושם היה לעוזרו של הסופר גרשם באדר בהוצאת הבמה "העת". גרשם באדר היה בן למשפחה ותיקה ומושרשת בקרקוב. אביו - ר' יצחק באדר היה מלמד בתלמוד תורה בעיר זו, אחד הציונים הראשונים בה, נואם מלהיב וסופר.

את סיפוריו פירסם ב"התור" ו"המגיד החדש", ערך את הבטאון "מחזיקי הדת", הוציא ספרוני סיפורים עממיים ביידיש - וברוח הזמן - שנושאים קצת מתולדות היהודים, קצת סיפורי מתח והומור ואחד מהם נושא את השם "מסתרי קראקא". הבן גרשם באדר (1868-1953) יליד קרקוב, היה בצעירותו תלמידו של רב העיר ר' שמעון סופר. בן 14 יצא ברגל לברלין ללמוד שם בבית המדרש לרבנים. בשובו לקרקוב היה למורה פרטי בעיר ובסביבה. אחר שעבר לעיר לבוב, היה לעסקן ציוני פעיל מאד והשתתף בעתונות העברית, היידית, הגרמנית והפולנית. הוא הקים במות שונות בעברית וביידיש, הוציא מאספים ספרותיים וספרי לימוד, פירסם ספרי סיפורים, מאמרים ושירים ואף עיונים בתולדות היהודים, אך תמיד נשא בתוכו זכרונות הווי מחיי היהודים בעיר מוצאו קרקוב ועדות לכך - ספר זכרונותיו, שכתב בזקנתו ולו קרא בשם - "מקראקא עד קראקא".

מאיר בוסאק

הפעילות בקרקוב במסגרת תנועת "הבריחה"

יהודים בדרכם בנתיבי "הבריחה" לארץ ישראל

ל"מסגרים" ולשניים-שלושה פעילים מרכזיים. הדירות בהן פעלו "המסגריות" הוחלפו מדי מספר שבועות, למרות הקושי שבהעברת הצידוד.

"הוועדה החקלאית"

נושא הביטחון היה מרכזי וחשוב, והוחלט על שימוש בשמות צופן לפעילות "הבריחה". מטרת פעילות "קונספירציה" זו הייתה להישמר מפני מלשינים, בעיקר בקרב אנשי היבסקציה (המחלקה היהודית של המפלגה הקומוניסטית) המקומית, לשמור על האנונימיות של הגרעין המרכזי הפעיל, וגם להקשות על פעולת גורמים משטריים פולניים.

ההצעה שהתקבלה הייתה מבוססת על נושאים חקלאיים, בהתאם לערכי הרוח החלוצית של תנועות הנוער הציוניות. המרכז נקרא "הוועדה החקלאית", האיחוד הסתתר בין שבולי "החטיטה", הליגה היתה ל"דורה" והיו שם גם "רפת" ו"כפר" ו"חזיר" (שטטין). קרקוב נקראה "ארמון".

פעילות "ועידת הבריחה" בקרקוב

חוליות "מטילים" היו נשלחות לקרקוב ממרכזי אוכלוסיה יהודית והתארגנות התנועות – מלובלין, מצ'נסטובובה, ומקייילצה. צריך היה לתאם את מספר הבאים לעיר עם אפשרויות הלנתם והעברתם הלאה. בנוסף הגיעו לעיר גם בודדים, לא חברי תנועה מאורגנים, שהשמועה על אפשרות היציאה דרך קרקוב הגיעה לאוזנם. רבים התדפקו על דלתות האירגונים כדי להשיג קשר, הפניה, "א צעטעלע" אל הבריחה המסתורית.

לקראת יציאה ל"טיול" נבדקו האנשים על-ידי פעילי הבריחה לודא שאינם מלשינים או "מרגלים". חתימות מסולסולות ונוסחאות מתמטיות על פתק קטן שימשו כתעודת מעבר של הבריחה. הסיסמה או כפי שקראו לה "פארולה", אשר לפיה הזדהו הבאים בפני פעיל הבריחה בנקודת המעבר, או מעבר לגבול, היו הדרכון והאשרה של המדינה היהודית שבדרך. אוי למי שאבדה לו ה"פארולה".

את הבריחה מפולין ניתן לחלק לשתי תקופות: עד יולי 1946, אז התרחש פוגרום קייילצה, ומאוגוסט ואילך. בתקופה הראשונה הייתה העבודה לא לגאלית לגמרי. היו זמנים שלחץ השלטונות היה גדול והיה צריך להעביר את המרכז ממקום למקום, ואף שיטות העבודה השתנו תדיר. העבירו ניצולים רבים עם "תעודות" יווניות בהצלחה.

"הבריחה" היא התנועה שהייתה אחראית לארגון נדידתם של פליטים יהודים, ניצולי השואה, ממזרח אירופה אל נמלי הים התיכון, במגמה להגיע לארץ ישראל. תנועה זו התרחשה משלהי מלחמת העולם השנייה ועד להקמת המדינה והייתה אחראית להגירתם של כשלוש מאות אלף פליטים. "הבריחה" החלה באופן ספונטני על ידי ניצולי השואה עצמם, "אודים מוצלים מאש" שיצאו מן המחנות, מן היערות וממקומות המסתור, והחלו להתארגן לעזרה הדדית.

ההתחלה הייתה בפולין, על ידי אנשי מחתרת, פרטיזנים יהודים יוצאי תנועות הנוער הציוניות בהנהגת אבא קובנר. מעגל האנשים האלה, שהיו קשורים עוד לפני המלחמה במפעל החלוצי הארץ-ישראלי, התרחב עם הצטרפות הקבוצה של לוחמי גטו ורשה, ובראשם יצחק (אנטק) צוקרמן. עד מהרה הצטרפו לגרעין זה פליטים רבים נוספים.

בהמשך, נפגשו הפליטים עם חיילי הישוב העברי – חיילי הבריגדה – והמפגש היה מטלטל לשתי הקבוצות. החיילים התגיסו לעזור לניצולים והיו גורם מרכזי וחשוב בפעילות תנועת הבריחה. עם הניצחון של בעלות הברית החליט המוסד לעליה ב' של ארגון "ההגנה", ליטול תחת חסותו את הבריחה.

באוגוסט 1945 הגיע לפולין השליח ראשון של ה"הישוב". עם הזמן הגיעו שליחים נוספים רבים אשר בסיועם ובהנהגתם אורגנה תנועת הבריחה בצורה מרכזית על פני היבשת כולה, והפכה לאחד הגורמים החשובים במפעל העלייה לארץ ובמאבק להקמתה של מדינת ישראל.

תחילת הפעילות של תנועת הבריחה הייתה בלובלין, שם התרכזה ה"אקטיבה" – הצמרת של התנועות הציוניות. המפגשים היו דרמטיים, רוויי רגשות עזים של עצב על האובדן ושמחה על הפגישה עם המעטים שנותרו בחיים. הויכוחים בין התנועות השונות לגבי המשך הדרך היו סוערים וההנהגה הגיעה להסכמה לגבי הצורך בארגון גג משותף. שם הונח היסוד להקמת "ועדת הבריחה" – הנהגת תנועת הבריחה. תפקיד הוועדה היה לתאם את הפעילות של התנועות השונות. נקבע כי הבריחה תהיה פתוחה לכל יהודי: צעיר וזקן, דתי וחילוני, שמאלי וימני, מאורגן במסגרת תנועתית או לא.

תנועת "הבריחה" בקרקוב

עם כניסת הצבא לוורשה ב-17 לינואר 1945, חזרו לשם הממשלה הפולנית והאירגונים הציבוריים, ביניהם גם המוסדות היהודיים. ועדת הבריחה העדיפה לעבור לעיר קרקוב, בשל סמיכותה לגבול הדרומי וכן מאחר שרוב העיר לא נהרס במלחמה, וניתן היה למצוא בה מקומות דיור בהם ניתן יהיה לשכן את ניצולים שיגיעו לעיר. כמו כן, ככל אירגון מחתרתי חפשה "הבריחה" מקום בו תוכל להיבלע ולהעלם. ברחוב פשמיצקה 5 נשכרו מספר דירות אשר שמשו כמקום לינה לניצולים ומקום להכנת היוצאים לדרך. כנקודת יציאה נקבעה קרסנו ולשם הגיעו האנשים מקרקוב.

"המסגריות"

"מסגריה" היתה מעבדה לזיוף נירות ותעודות עבור היוצאים לדרך. היסוד ל"מסגריות" הונח בקרקוב, באביב 1945. לצורך זה גויסו שני בחורים יעקב שווארץ ואריה באואר, שניהם היו חניכי תנועות נוער אמנים ומוכשרים. "הבריחה" פעלה באופן מחתרתי, אך "המסגריות" פעלו באופן מחתרתי למהדרין. איש לא ידע על פעילותן, פרט

הפעילות בקרקוב במסגרת תנועת "הבריחה" (המשך)

בנובמבר 1945 התחילו השלטונות להתעניין בגורל ה"יוונים" ואולי היתה הלשנה - היו מספר כשלונות. הפעילות בהרי זקופנה-קריניץ חודשה והדרך בה השתמשו הייתה "ירוקה", כלומר מעבר ברגל לא במעבר גבול, אלא באזור של שדות ירוקים. האנשים היו יוצאים במכוניות מקרקוב, מגיעים עד סביבות הגבול ועוברים אותו בלילה בשבילי הרים.

כאן קרה אחד האסונות הכבדים. קבוצה בת 27 איש, שיצאה מקרקוב, נעצרה בדרך על-ידי כנופיה מצבא המחותרת. האנשים הוצאו מהמכוניות ונפתחה עליהם אש. שלושה עשר חברי קיבוץ הכשרה בחבורה נרצחו, תשעה נפצעו. הפעילות בדרך זו במקום זה נפסקה, אך היציאה לא נעצרה. עשרות ומאות נעצרו בגבולות נאסרו, שוחררו ויצאו בשנית ואף בשלישית.

לסיום

בהמשך הפעילות חלו שנויים משמעותיים בעבודת "הבריחה". מספר היוצאים גדל באופן משמעותי. למשך זמן מה נוצר שיתוף פעולה חלקי עם השלטונות, שהסתיים לקראת סוף 1946, אך היה משמעותי כל עוד פעל, ומקום היציאה המרכזי הוזז מערבה.

הסתבר כי מסלול היציאה המזרחי לכיוון רומניה לא איפשר העפלה לארץ-ישראל, לעומת זאת איטליה, בה ישבו הלוחמים העבריים, אנשי הבריגדה, הפכה ליעד בריחה מרכזי בו אפשרויות ההעפלה רבות.

קרקוב ירדה "מגדולתה". הארמון לא ניסגר, אך מבחינת פעילות הבריחה זוהרר הועם.

רכבת שמטרה

ראשיתה של הפרשה ברומניה במרץ 1945. ועד יהודי טרנסילבניה השיג מהממשלה הרומנית רכבת מיוחדת, שתאסוף ניצולים ותחזירם למולדתם בסיוע ממשלותיהם. יחודה של רכבת שמטרה היה שיועדה לטובת העקורים היהודיים הרומנים. יעקב שמטרה, מפקד הרכבת, הצליח ביוזמה ובתושיה להעביר ברכבת עד ספטמבר 1945

ד"ר מירי נהרי

יו"ר עמותת מורשת "הבריחה"

על סיפון "גלילה" בדרך לישראל

לאחר שהאוניה עגנה בנמל ירדנו לחוף וקיבלנו מנת די.די. טי. העבירו אותנו ל"מחנה יהודה" על יד חיפה. קיבלנו למגורים פחון צבאי. ישנו שם לילה אחד. הסתבר שיש פרצות בגדר המחנה ואפשר לצאת דרכן. יצאנו דרך פירצה שכזאת ולאחר כשעת הליכה הגענו למושבה הגרמנית בחיפה, לביתו של גיסי, שם קיבלנו חדר למגורים. חזרתי למחנה והוצאתי את המזוודה שלנו. אחרי שבוע נסעתי לתל אביב לקרובים של אשתי. אחרי כשלושה חדשים, בעזרת חברים, מצאתי עבודה בעירית תל-אביב, וגם דירה קטנה בשכירות ברמת גן, בה התגוררנו שש נפשות במשך שלוש שנים. ב-1958 עברנו לדירה משלנו ברמת גן, ואני המשכתי בעבודתי בעיריית תל אביב עד לפרישתי לגימלאות.

צבי גרינגרס

סקי וחיים כל כך נורמאליים. התחנה האחרונה באירופה הייתה בעיר ונציה. הועברנו בסירות לאי קרוב (Powelia) ושוכנו באולם גדול במנזר. בקבוצה שלנו היו כ-200 אנשים, כולל ילדים וזקנים. אני עם כמה אנשים שילמנו לדייג שהעביר אותנו לפנות בוקר לחוף לידו שבוונציה. בוונציה טילנו וקנינו בצל כי אמרו לנו שב ישראל אין בצל. בערב חזרנו למנזר.

ביום השביעי להמתנה נגמרה לנו הסבלנות והכרזנו על מרד. המרד לא עזר לנו, אך ביום העשירי הגיעה האוניה גלילה, וכולנו עלינו עליה. הורידו אותנו לאולמות מתחת לסיפון היו שם דרגשים בשתי קומות. המקום היה דומה לאולמות במחנה הריכוז. היה צפוף מאד. עמדנו כחמש שעות ואז יצאנו לסיפון. שם היה הקפיטן ומלחים ישראלים. נכנסנו לחדר אוכל וקיבלנו תפוזים. הלילה עבר בסדר, אבל היה מחנק. בבוקר עלינו לסיפון, לחדר אוכל וקיבלנו הסבר שבפברואר הם סוער ומבקשים מאתנו להשתדל ולא לצאת לסיפון.

ביום השני הם היה סוער והאוניה התנדנדה מאד. אנשים התחילו להקיא, בקרבת האי כרתים נדמה היה לנו שזה הסוף של המסע שלנו. ביום החמישי הסערה הסתיימה. אחרי יום שקט התקרבו לחופי חיפה, ולא האמנו הכול היה מכוסה בשלג. זה היה 6 לפברואר 1950 השלג הגיע עד לתל-אביב.

סוף סוף בדרך לישראל

ביוני 1946 חזרנו מסיביר לפולין. תחילה הגענו ל-וורוצלב, שם נולדה בתנו, וחודש לאחר לידתה חזרנו לקרקוב, בה גרנו עד ינואר 1950. כבר ב-1947 חשבנו להצטרף לקבוצה שהתכוננה לעבור את הגבול עם תנועת "הבריחה", אך אשתי סרבה לנסוע בחורף עם תינוקת קטנה. כל העת ניסינו לברר כיצד ניתן לקבל ויזה, אבל ללא הצלחה. ב-1949 נחתם הסכם על אפשרות הגירה לישראל. מלאתי את טפסי ההגירה כולל ויתור על אזרחות פולנית, ובחודש נובמבר 1949 קיבלנו מכתב אישור לעזיבת פולין והגירה לישראל.

היציאה הייתה צריכה להיות עד סוף מרץ 1950, ובחרנו לעזוב כבר בינואר. הורשינו לקחת סל אחד עם בגדים, שישלח בבטן האוניה, ומזוודה אחת שתלווה אותנו לאורך המסע. יום לפני העזיבה קיבלתי בשגרירות ישראל בוורשה דרכונים וניירות מעבר דרך צ'כיה, אוסטריה ואיטליה. יצאנו לדרך ברכבת. לאחר כשלוש שעות של בדיקת המסמכים התחילה הנסיעה. בתחנת הגבול הורידו אותנו לביקורת ובדיקת המזוודה. שם לקחו לנו דברי ערך פעוטים מזהב: טבעות נישואים, מדליון זהב קטן עם שרשרת של בתי וגם קומקום חשמלי. לאחר הביקורת הזו, עצרנו שוב בתחנת בקורת צ'כית ומשם נסענו לאוסטריה, ושוב בקורת נוספת, כשהמטרה שומרת שלא נצא מהקרונו. עברנו את אוסטריה. מרחוק, ראינו בהרים אנשים עושים

קוראים כותבים

בהמשך לפנייתכם, בגיליון 97 של נוביני קרקובסקיה, לקבלת מידע על דרכי הגעתם של יהודי קרקוב ארצה לאחר המלחמה, הרי פרטי עלייתי:

סבתי רוז'יה גינטל (אמו של לודוויג גינטל, שהיה, ככל הנראה, בכיר שחקני הכדורגל היהודיים של פולין), אמי אנה קנאול (אלמנתו של ד"ר מקסימיליאן קנאול) ואני (אז בן 10) יצאנו מקרקוב ברכבת לוורשה.

אחרי שהייה של יום או יומיים בוורשה, נסענו ברכבת נוספת לגדיניה שם עלינו על האונייה האיטלקית "פרוטיאה" (תחת דגל פנמה), ששטה סביב מערב אירופה (דרך תעלת קיל, תעלת לה-מאנש ומיצר גיברלטר) ישירות לחיפה, אליה הגענו ב-24.8.50.

יורם גלין (יאן קנאול)

משפחתי עזבה את קרקוב ביוני 1950 ברכבת, דרך מעבר הגבול ב-Zebrzydowice המשכנו לגרמניה ומשם לונציה באיטליה.

לאחר המתנה של כמה ימים והצטיידות במצרכים חיוניים לחיים החדשים בישראל (כגון: משקפי שמש, מכשיר רדיו וכדומה), עלינו על סיפונה של האניה "גלילה" והגענו לנמל חיפה ביולי 1950.

חנה פלמור

בתחילת אוקטובר 1950 עזבנו את קרקוב, ברכבת, בדרכנו לוורשה.

מוורשה נסענו ברכבת, במשך יומיים, לונציה ושם, אחרי המתנה של יום, עלינו לאניה "גלילה" ובה הפלגנו לישראל.

ההפלגה עד חיפה ארכה כשלושה ימים, ובאמצע אוקטובר הגענו לישראל.

אלכס איסלר

בספרים שקראתי לאחרונה למדתי שהרופא סיכן את חייו והציל אנשים רבים. הרופא סיפר לאשתו שחברו קצין האס.אס. אמר לו: "כמו שעזרתי לך עד עכשיו, אני אעזור לך הלאה. יצאה פקודה מהיטלר שעד סוף שנת 1942 לא ישאר אף יהודי אחד חי באירופה. אבל אתה, אל תדאג. כמו שעזרתי לך, אעזור לך הלאה. לימדו אותי איך יורים בעורף של הראש שהמוות על המקום ואין זמן לכאב. אני מבטיח לך שאירה בך, באשתך ובילדיך". כזה חבר.

אם מישו יודע פרטים נוספים אודה לו מאוד.

**יואל וולף, 029931036
Yoel.wolf@gmail.com**

הערה: הרוקח **תדאוש פאנקוויץ'**, בספרו **'בית מרקחת בגטו קרקוב'**, כותב, בעמוד 20, כך: "ד"ר ארמר, אדם בעל אופי כן וטהור, בקיא בתלמוד ובקבלה, הביא אלי פעם אוצר גדול: שנים-עשר ספרי תורה שהיו בגטו והיה צריך להסתיר אותם. הצטערנו צער רב כשנודע לנו שהוא נורה במחנה פלשוב."

צדיק, ד"ר וילהלם ארמר

בקיץ 1942, בגטו, נשלחתי לתקן מנעול בדלת הכניסה לדירתו של שמש סדר (שוטר יהודי). הופתעתי מאוד לגלות שהיתה זו דירה גדולה, בה היו רק אשתו ושני ילדים - והרי בגטו, באותו זמן, בכל חדר גרה משפחה או שתיים. קיללתי אותו בליבי על כך שהמנוול מכר את נשמתו לרוצחים הגרמנים, שנתנו לו זכות כזאת.

פתאום, התפרץ לדירה אדם בבגדים אזרחיים, כשהוא צועק כמשוגע. לא הבנתי מי הוא, היות ושמש הסדר היו לבושים במדים כמו ליצן בקרקס. והוא צועק: "כזו טובה רוצה לעשות לי...". הקשבתי לצעקותיו, והבנתי שהוא רופא, ועמו יחד למד בתיכון ובאוניברסיטה חבר טוב שלו, גרמני גוי. עכשיו החבר הגרמני הוא קצין אס.אס. ואילו הוא, הדוקטור, רופא בגטו. החבר הגוי לא שכח אותי, וסידר לו שיהיה שייך למשטרה היהודית. תפקידו היה לצאת כל יום לצד הארי ולחכות בכניסה לבניין, ואם המשטרה חשדה במישהו שהוא יהודי, היו מביאים את החשוד לעמדה של הרופא, שהיה בודק וקובע האם זו ברית מילה או ניתוח.

רחוב בוכנסקה (Bocheńska) ואתריו היהודים

כולל העתונות הפולנית ולתמיכה חומרית של עיריית קרקוב.

בית המדרש 'שארית בני אמונה' בוכנסקה מס' 4:

בית המדרש 'שארית בני אמונה' הוקם בשנת 1914. מספר עליו אריה בראונר בפנקס זיכרונותיו "כך התפללו יהודי קרקוב": את שמו הארוך של בית המדרש נהגו לקצר ולקרוא לו 'שארית' בלבד. בימים נוראים עבר לפני התיבה החזן מסטאשוב אשר נודע בסגנונו החסידי - עממי ובמקהלת הנעורים שלו. הוא ייצר את 'אסכולת סטאשוב' שבעקבותיה, נהגו בתי מדרש רבים בקרקוב להזמין בימים הנוראים בעלי תפילה מסטאשוב.

התיאטרון היהודי (בוכנסקה 7): נוסד בשנת 1926 על ידי י. טורקוב, במאי ושחקן מפורסם של התיאטרון היהודי בשפת היידיש. התיאטרון התקיים 13 שנה, עד 1939. עד מהרה התיאטרון הפך למוקד תרבותי, התקיימו בו ערבי קריאה של משוררים וסופרים ידועים, האולמות היו מלאים וההצלחה הייתה גדולה. בין המופיעים במקום היה יוליוש ויטקובר (1901-1942), עיתונאי בינוני דזיניניקי ושחקן בתיאטרון. מדי פעם הופיעה בתיאטרון כשחקנית אורחת מרים אורלסקה, שחקנית מפורסמת.

רמתו האומנותית הגבוהה של התיאטרון זכתה לשבחים בעיתונות

דמי חבר לשנת 2015

הקדימו Infel את דמי החבר השנתיים בסך 150 ₪

Infel המחאה לת.ד. 17209 תל אביב 6117102

לחליפין כ30 ₪ הצברה בנקאית

Infel 2167/89 בנק איכוד (13) סניף 079 הרצליה

מרכז הארגונים של ניצולי השואה בישראל Center of Organizations of Holocaust Survivors in Israel

המסגר 55 ת.ד. 57403 תל אביב 6721707 טל' 03-6243343 פקס 03-5613884

Email: merkaz1113@gmail.com www.holocaust-s.com

